

סוגיות ממסכת פסחים *

א.

קושיית תוס' פסחים כג. א' — י"ל, דבלז"ק² קושיית הפנ"י ל"ק¹, דחמץ אסור בהנאה, ת"ל בק"ו³ מנותר⁴, וכ"ש לר"י דבשריפה דדן הק"ו⁵.
 וי"ל, דגם לרבנן א"ש⁶ דלענין שריפה י"ל דה"ל סופו להקל באפרו, משא"כ באסור בהנאה⁷, וא"כ קשה טובא⁸.
 ונראה דג"ז⁹ סופו להקל, דהא קי"ל לאח"ז¹⁰ איסורו א"א בביטול, דאינו ברשותו, וא"כ כשתה"י לאח"ז אבה"נ¹¹ אי אפשר לבטלו דהא אסור בהנאה וא"כ סופו להקל.
 וי"ל דגם ר"י מודה לזה¹² דש"ה¹³ דבנותר הוא ג"כ הדין דאם לא מצא עצים הוא יושב ובטל, משא"כ הכא דבנותר לא שייך זה¹⁴, אבל בחמץ אם הוא מותר בהנאה גם אח"כ יכול לבטל, וא"כ הק"ו סופו להקל.
 וא"כ אש"ק¹⁵ התוס', דיסוד הביטול שהחמץ יוצא מרשותו ואינו עובר עליו ומשום דאינו עוד שלו, וזהו בתר דכ' "לך" — שלך אתה רואה ולא של אחרים, וכמבואר דתרי לך כתיבי¹⁶, וא"כ מצד הסברא ה"א דגם על ש"א¹⁷ עובר בכ"י לולי דכ' "לך" למעט, וא"כ א"ש, דאם לא הוי כתוב לך להיתר הנאה דחמץ לר"י¹⁸ ה"א דהאי לך דדרשי להתיר ש"א¹⁹ לא קאי לזה כלל רק להתיר בהנאה ובאמת גם על ש"א²⁰ עוברים בכ"י, וליכא למימר דל"ק²¹ כלל להתיר דמה"ת²² נאסור, דזה אינו, דה"א בק"ו מנותר, דהא אם גם על ש"א²³ עוברים שוב יצויר בביטול גם כשאסור בהנאה, ולא שייך כלל דסופו להקל, דהא, אם לא כ' "לך" למעט ש"א²⁴ ה"א דגם לשל אחרים מהני ביטול, וא"כ הק"ו טוב ושוב צריך קרא להתיר [בהנאה], ע"כ צריך קרא שני להתיר וא"ש הכל.

בדרך אחר י"ל, בהקדם קו' הרי"א²⁵ דבחמץ ממעטינן ש"ג וש"א²⁶ מחד קרא²⁷, ובחלה צריך תרי קראי²⁸, וקו' תוס'²⁹ דלמ"ד הואיל ואב"מ³⁰ א"כ גם בחמץ ש"ג³¹ יעבור משום הואיל

* נלקח מתוך כ"ק, בהוספת מקורות והערות להבנת הענין.

1. ד"ה שאני התם, בסוגיא שם מחלוקת ר' אבהו וחזקיה האם לא יאכל משמעו גם איסור הנאה, או דוקא לא יאכל מורה על איסור הנאה, וישואלת הגמ' מהפס' לא יאכל שמורה על איסור הנאה, הרי ר' יוסי הגלילי מתיר חמץ בהנאה, ומתרתך שההיתר נלמד מהפסוק "לא יראה לך שאור" — "לך" להתיר בהנאה, ומקשים תוס', לחזקיה, שסובר שרק לא יאכל משמעו איסור הנאה, לא נכתוב לא יאכל אלא לא יאכל, ואז לא נצטרך "לך" להתיר. 2. יש לתרץ דבלא זה קשיא. 3. פני יהושע בדף כא: ד"ה אמר חזקיה, בדף כג. ד"ה שאני התם. 4. למה לי קרא. 5. תיפוק ליה בקל וחומר. 6. ומה נותר שאינו בכל יראה וכל ימצא אסור בהנאה, חמץ שישנו בכל יראה וכל ימצא לא כל שכן שאסור בהנאה. 7. דהיינו שהקושיא היא רק לפי ר' יהודה שבדף כז: לומר ר' יהודה שדין ביעור חמץ הוא דוקא בשריפה בק"ו הנ"ל מנותר, ואילו רבנן מקשים עליו שזהו ק"ו שסופו להקל, שהרי אם לא ימצא עצים לשרוף היא יושב ובטל מדין ביעור חמץ, ולכן אינם לומדים ק"ו זה. 8. אחי שפיר — ונוכל ללמוד איסור הנאה בק"ו מנותר. 9. שלא שייך הסופו להקל הנ"ל. 10. קושיית הפנ"י. 11. דגם זה. 12. קיימא לן לאחר זמן. 13. לאחר זמנו אסור בהנאה. 14. שאי אפשר ללמוד איסור הנאה בק"ו מנותר. 15. דשאני התם. 16. שהרי אין בו דין ביטול. 17. אחי שפיר קושיית. 18. רבנן שאוסרים חמץ בהנאה דורשים את "לך" — שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, ור' יוסי הגלילי אומר דתרי "לך" כתיבי, אחד להתיר הנאה בחמץ והשני להתיר ראייה של אחרים. 19. של אחיכם. 20. לר' יוסי הגלילי שמתיר חמץ בהנאה. 21. דלמה לי קרא. 22. דמהיכי תיתי. 23. קושיית הרב יעקב דאורלינשו. 24. תוס' ד"ה "אבל אתה" בדף ה: 25. של גבוה ושל אחרים. 26. קרא — "לך". 27. מנחות סז. "תרי זימני עריסותיכם כתיבי... וחד עריסותיכם — ולא עיסת עכו"ם, וחד עריסותיכם — ולא עיסת הקדש", ועי"ש תוס' ד"ה חד עריסותיכם. 28. מו: ד"ה הואיל. 29. באב"מ פסחים מו: יד' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי

ואב"מ²⁷. ותייצו דכיון דנתחמץ לא יקנה שום אדם²⁸ א. וא"כ א"ש, דבחלה די"ל הואיל, ע"כ לא סגי בחד דאז [ה"א]²⁹ הואיל ואב"מ²⁷ וע"כ של גבוה חייב וש"א³⁰ פטור, משא"כ בחמץ דל"ש³¹ הואיל בחד סגי.

וא"כ אש"ק³² תוס' דלכתוב לא יאכל, שזוהו אם ל"ה³³ נכתב לך, וא"כ אם לא ה"י נכתב יאכל לחזקה הוי חמץ מותר בהנאה ויוכל לשאול עליו, וא"כ י"ל הואיל, אבל אם נכתב יאכל שאסור בהנאה א"כ סגי בחד.

ולריה"ג אה"נ³⁴ דתרי לך למעט ש"ג וש"א³⁵ וממילא מוכח דמותר בהנאה³⁶.

מתשיל עליה — ממוניה הוא. המפריש חלה בפסח והחמיצה, ר' אליעזר סובר שעבר על כל יראה למרות שאינה שלו, "הואיל" ויכול להשאל על החלה ותחזור החלה להיות טבל ותהיה ברשותו. 28. של גבוה. 28א. שום אדם לא ירצה לפדותו כי אסור בהנאה. 29. הוי אמרינן. 30. כוונתו לשל נכרים. 31. דלא שייך. 32. אתי שפיר קושית 33. לא הוי 34. אין הכי נמי 35. של גבוה ושל אחרים 36. לגבי סוגיה זו ע"י גם בתוס' רשב"א כזהב שבא עמ' רמ"ו פסחים ה:

ב

ק' תוס' פסחים צא. ב'. דלר"י נמי נימא תרתי ש"מ ומנ"ל דר"ש כר' יוסי ס"ל — י"ל² דאיך יצויר שפע"ח³ לוקה⁴ הא אש"ק⁵ ונתבטלה שליחותו ואינו מבני החבורה⁶, א"ו⁷ דמ"מ משכ"ל⁸ כששוחט לעצמו לבדו, וא"כ א"ש⁹ דהכא פסול¹¹, ה"ל ששא"ר¹² לשי"א¹³ וא"כ דרק"ל¹¹, א"ו דס"ל¹⁵ דכשר¹⁶.

הערות א. ק'

1. בגמ' שם (עמ' א) מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי, אם שוחטים את הפסח על היחיד. ר' יהודה סובר שלא ולומר זאת מהפס' "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד", ור' יוסי סובר ששוחטים על היחיד כאשר יכול לאכול מזה כזית. ולומר זאת מהפס' "איש לפי אכלו", ואומרת הגמ' שר' יוסי לומד מהפס' של ר' יהודה "לכדברי שמעון... מנין לזבוח את פסחו בכמה יחיד בשעת איסור הכמות שהוא בלא תעשה ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך וכו'". ואומרת הגמ' שגם ר' יהודה לומד את דברי ר' שמעון מהפס' של "באחד שעריך" ולומד מהפס' תרתי: א) שא"א לשחוט על היחיד, ב) דברי ר' שמעון. ובהמשך (עמ' ב) מביאה הגמ' את דעת ר"ש שאשה אפי' בפסח ראשון אין שוחטין עליה הפסח (אלא בתור טפילה לחבורה), ור"ש לומר זאת מזה שנא' בפסח ראשון "איש" דוקא, ומבררת הגמ' באיזה פסו' מדובר, אם נגיד שמהפסוק "איש לפי אכלו" הא מדר' יוסי סבר לה כר"ש (לגבי הפס' באחד שעריך), ר"ש נמי סבר לה כר' יוסי, והוא מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד" (שמזה לומר ר' יוסי את דעתו שלא כר' יהודה), ומקשים על זה תוס' בד"ה ר' שמעון "תימא דלמא סבר לה כרבי יהודה (שאסור לשחוט ביחיד ולכן הפס' איש לפי אכלו פנוי ללמוד "איש" ולא אשה) ותרתי שמעת מינה כדאמרינן לעיל לרבי יהודה" (שמהפס' "באחד שעריך" ילמד ב' דברים כשיטת ר' יהודה).

2. יש לומר 3. שהשוחט פסח על חמץ 4. פסחים סג. במשנה (אפי' לדעת ר' שמעון) 5. אין שליח לדברי עבירה 6. כי אין שליח לדבר עבירה מבטל השליחות לשאר בני החבורה 7. אלא ודאי 8. דמכל מקום משכחת ליה 9. ואם כן אתי שפיר 10. דאי סלקא דעתך 11. ששחיטה ביחיד פסולה כדעת ר' יהודה 12. הוה ליה שחיטה שאינה ראויה 13. לשיטתו — בגמ' ב"ק עא. (חולין פ. ועוד) סובר ר' שמעון ששחיטה שאינה ראויה — משום איסור — לא שמה שחיטה — אינה מקבלת דין שחיטה. 14. ואם כן הדרא קושיא לדוכתא — כיצד יש מציאות שלוקה השוחט על חמץ, הלא על שאר בני החבורה נתבטלה שליחותו, והוא עצמו מכיון שהוא יחיד אין שחיטתו ראויה לפי ר' שמעון ולכן אינו לוקה עליה 15. אלא ודאי דסבירא ליה 16. כאשר יחיד שוחט לעצמו — כשיטת ר' יוסי ולכן אין הפסו' "איש לפי אכלו מיותר". (ולכן חייבים לומר שר"ש סובר כר' יוסי ולא כר' יהודה).

ק' הדרו"ח¹ להסוברים² דאין ח"ש כב"י³, א"כ יפריש חלה טמאה ח"ש⁴ — י"ל דהא דמותר כן⁵ בנתחמץ מאליו, ולא כחמצו בידים דאז מצטרף⁶, דאל"כ לא משכ"ל⁷ מלקות בב"י להר"ם ד"ל⁸, וא"כ היינו דקמ"ל ר"א⁹ שאם נטמא הקמח בטרם שנתן המים לתוכו, וכשיפריש ח"ש, ה"ל¹⁰ כמחמץ בידים דאסור¹¹, וע' ב"י¹², וע' בירושלמי מזה¹³.

הערות — א. ק'

1. קושית ה"דרוש וחיידוש" 2. חצי שיעור אסור מהתורה מפני ש"חזי לאצטרופי" (ע' יומא ער.) וכתב השאג"א ס"ס פ"א, שדוקא באיסורי אכילה שייכת סברה זו, כי אם יאכל אח"כ עוד חצי ילקה על שני החצאים, ונתברר למפרע שהחצי הראשון היה באיסור, אבל בכל יראה מה שיש לו חצי כזית חמץ לא יוכל להיות חלק מן האיסור השלם, כי אפי' אם יהיה לו לאחר זמן עוד חצי שיעור, יהיה האיסור רק על אותה שעה שיש לו שיעור שלם, אבל הח"ש שמקודם היה בהיתר, וע' גם דגול מרכבה סי' תמ"ב, וע' באנציקלופדיה תלמודית כרך טז: עמ' תר"ג, הע' 138. תרל"ד הע' 528, 533. 3. (איסור של) חצי שיעור בכל יראה (אפי' לר' יוחנן ביומא ער.) 4. בגמ' פסחים מו. במשנה "כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט" (של פסח) וכו' ומקשה רעק"א שם בדרוש וחיידוש (עמ' כ') "קשה לי, אם נימא דבחצי שיעור ליתא לאיסור דכל יראה, לפרוש פחות מכזית, דהא ליכא פסידא דכהן בזה" (כי נטמאת ועומדת לשריפה) 5. להפריש חצי שיעור חמץ ואין איסור של חצי שיעור 6. חצי שיעור לאיסור כזית — כונתו נראית, שאז כן שייך "חזי לאצטרופי" שיש בזה איסור חצי שיעור (ע' שאג"א שם) 7. דאם לא כן לא משכחת לה 8. שיטת הרמב"ם כה"ל חמץ ומצה א, ג. אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ... או חמצו, כדי שיעשה בו מעשה, אבל אם היה לו חמץ קודם פסח ובה הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו... אינו לוקה... מפני שלא עשה בו מעשה" ועפ"י סברת השאג"א דלעיל (הע' 2) כותב האדר"ת שבמחמץ בידים שמכואר כאן ברמב"ם שלוקה על שהחמץ ולא על מה שיש לו את החמץ, ולפי"ז אסור להחמץ חצי שיעור מפני ש"חזי לאצטרופי", כי אם יחמץ אח"כ עוד חצי ילקה על שהחמץ כזית ונתברר למפרע שמה שהחמץ ח"ש היה אסור. 9. ר' אליעזר (במשנה שם) 10. חצי שיעור הוא ליה 11. זאת אומרת שצריך לומר שהמש' מדברת שהקמח נטמא עוד לפני שנילוש במים, ולכן כשילוש במים, ויפריש חצי שיעור נמצא כמחמץ בידים, (אך כאשר העיסה נילושה כבר ורק אז נטמאה א"א לומר שהוא כמחמץ כי בשעת מעשה ההחמצה) — הלישה) לא התכון להחמץ חצי שיעור) 12. סי' תנו ב, תקן ד 13. פסחים פ"ג ה"ג.

ד

באור המאמר עניו במלוכה וכו'.

עפ"י מה שאמר² "דבר נא כו' וישאלו אין נא אלא לשון בקשה כו'". עפ"י מה שכתב הט"ז חו"מ סע"ג³, כמי שנשבע לשלם עשרה זהובים ליום פלוני, ואם לא, יתן עשרה זהובים לצדקה⁴, והוא לא שילם רק ה'י⁵, די"ל שלא נשבע רק כשלא יתן כלל⁶, ולכאורה ה"נ דהיה צריך לשלם כל הקנס⁷, אלא שילה"ר⁸ מב"מ קד: "ההוא גברא דקבל ארעא מחבריה, ואמר אי מוכרנא לה היבנא לך אלפא זוזי, (לסוף) אוכיר תלתא, אמרי נהרדעאי דינא הוא דיהיה ליה תלת מאה כו'". ולפי זה גם בירשאל יש לומר כיון שלא שועבדו כל הת' שנה איך מגיע להם כלום, אך יש לומר דאברהם אבינו יאמר דמכל מקום מגיע להם כפי הערך¹⁰, וזש"א "שלא יאמר אותו צדיק"

1. "...עניו במלוכה, פודה כהלכה, צדיקו יאמר לו, לך ולך... לך אף לך... כי לו נאה" וכו' — סוף הגדה של פסח. 2. ברכות ט. "דבר נא באוני העם וגו' אמרי דבי ר' ינאי: אין נא אלא לשון בקשה. אמר ליה הקב"ה למשה, בבקשה ממך, לך ואמור להם לבני ישראל, בבקשה מכם, שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק "ועבדו וענו אותם" קיים בהם "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" לא קיים בהם". 3. סימן ע"ג סעיף ח ד"ה נשאלתי. 4. עשרה נוספים בתור קנס. 5. והספק הוא האם צריך לשלם את כל הקנס כולו, דהיינו עשרה זהובים, או שלא ישלם כלל, או כנגד ה' שלא שילם בזמן, יתן ה' זהובים. 6. וא"כ פטור מכל השבועה, כי בכל אופן חלק מהתשלום שילם. 7. או שאפשר לומר שהשבועה היתה אם לא ישלם את כל העשרה זהובים, ולכן ישלם כקנס את כל העשרה אפי' ששילם ה'. 8. שיש להביא ראה 9. היות שההסכם היה שאם לא יעבד את השדה, ישלם קנס אלף זוז, וכסוף רק שליש מהשדה לא עיבר, ישלם שליש מהקנס דהיינו שלושים ושלוש 10. לפי הערך היחסי של מס' השנים

דנהי שלא ירצה כולו¹¹, שאין זו מדתו של א"א¹², אבל מ"מ יאמר "ועבדום וענו אותם קיים בהם (עכ"פ ר' שנה) ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם". אבל מ"מ רכוש קטן מגיע להם¹³.
 ואתי שפיר דמתחילה היה להם רכוש קטן¹⁴. לעומת ביזת הים שהיה רכוש גדול, וכיזת מצרים זכה כמו שלל מלחמה, ולא שייך כלל להבטחה.
 וי"ל ד"הרכוש גדול"¹⁵ יתן לנו השי"ת בעת גאולה האחרונה שנא' "הנני מרכיץ בפורך אבניך"¹⁶.
 וזה שאמרו "אילו נתן לנו ממונם ולא קרע לנו את הים דיינו"¹⁷. והנה גאולה העתידה תהיה ע"י הקב"ה שלא נודע מתחילה לזולתו ית"ש.
 וז"ש "עניו במלוכה, פודה כהלכה" שרוצה לפדות גם כדעת כהלכה, והיינו שרצה לצאת גם כדעת אברהם אבינו שהרכוש לפי הערך¹⁸.
 אבל ה"רכוש הגדול"¹⁹ יקיים בעת הגאולה "צדיקיו יאמרו לו, לך ולך". רק הוא ית' יודע, למתי.
 וזש"א "אף לך", שהגאולות הראשונות טפלות²⁰ לגאולה האחרונה, ואז "כי לו נאה" — ליתן הרכוש הגדול בכ"א.

שכן עבדו (כפי הגמ' בכ"מ) 11. בודאי אברהם אבינו לא יבקש כנגד כל הת' שנה כי היו רק ר"י שנה במצרים 12. לבקש יותר מהמגיע 13. לפי ערך השנים שהיו במצרים 13. א. ביציאה ממצרים 14. כי הלא סוכ"ס לא קיבלו את הבטחת "ויצאו ברכוש גדול" 15. ישעיה נד, יד 16. כי הרכוש שהוציאו ממצרים היה קטן יותר מכיזת הים 17. של הדר"ו שנים שהיו במצרים 18. של "ויצאו ברכוש גדול" 19. אף משמע טפל לעיקר — וע' ברכות יב, ב